

NORRTÄLJE
KOMMUN

Diarienummer:
SN 2025-1347

Riktlinjer för motverkan av välfärdsbrott och otillåten påverkan

Styrdokument, riktlinje

Beslutsfattare:
Socialnämnden

Dokumentansvarig:
Nicklas Söderblom Gräns

Dokumentnamn	Dokumenttyp	Antagen	Senast reviderad	Beslutsinstans
Riktlinjer för motverkan av välfärdsbrott och otillåten påverkan	Riktlinje	2025-10-23 § 241 Diarienummer: SN 2025-1347		Socialnämnden

Dokumentägare	Dokumentansvarig	Framtagen av
Socialförvaltningen	Nicklas Söderblom Gräns, enhetschef	Matilda Ström, strateg

Processtyp	Publicering	Giltig till	Uppföljning	Revidering
Styrande	Fyren och extern webb	Tills vidare	Minst en gång per mandatperiod	Vid behov. Nicklas Söderblom Gräns ansvarar.

Dokumentinformation	Datum och namn för senaste uppföljning	Dokumentet gäller för
Styrdokument, riktlinjer		Socialnämnden

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Syfte	4
Lagstiftning	4
Omfattning	4
Avgränsning.....	4
Koppling till övriga styrdokument.....	4
Begrepp	4
Välfärdsbrott	4
Otillåten påverkan	5
Riktlinjer	6
Ansvar	6
Otillåten påverkan	7
Trakasserier.....	7
Hot om suicid	7
Skuldbeläggning, obehagliga anspelningar	7
Okvädningsord.....	7
Olovlig fotografering och inspelning	8
Hot.....	8
Korruption	8
Åtgärder	8
Förebyggande arbete.....	8
Kompetensutveckling	8
Intern kontroll	9
Riskanalys	9
Rutiner som reducerar risken för brott.....	9
Uppföljning	10
Bilagor	10

Inledning

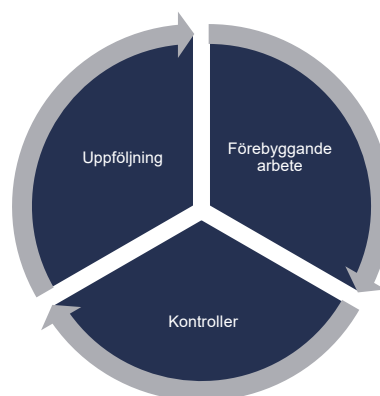
Syfte

Välfärdsbrott utgör ett allvarligt hot mot demokratin och kan leda till försämrade insatser, en osund arbetsmiljö samt minskad trygghet inom välfärdssystemen. Otillåten påverkan riskerar att skapa tystnadskultur och bidra till organisatorisk ohälsa. Båda företeelserna undergräver allmänhetens förtroende och tilliten till de offentliga välfärdssystemen, vilket på sikt kan bli systemhotande.

En del av den välfärdsbrottslighet som etablerar sig riskerar att drabba de individer som socialtjänsten finns till för. Sveriges kommuner och regioner (SKR) beskriver att välfärdsbrottsligheten inom de kommunala välfärdssystemen främst drabbar ekonomiskt bistånd, hemtjänst, personlig assistans, HVB-hem, skolverksamhet, föreningsbidrag, bostadsanpassning samt alkohol- och tobakstillstånd.

Syftet med denna riktlinje är att beskriva vad socialförvaltningen ska göra för att bedriva ett systematiskt och långsiktigt arbete som förebygger, identifierar och hanterar välfärdsbrott och otillåten påverkan.

Ett systematiskt arbete med dessa frågor möjliggör skapandet av en stark säkerhetskultur inom förvaltningen.

Lagstiftning

Socialtjänstlagen (SoL, 2025:400)

Bidragsbrottslagen (2007:612)

Brottsbalken (1962:700)

Omfattning

Riktlinjen omfattar samtliga socialförvaltningens verksamheter.

Avgränsning

Denna riktlinje omfattar inte regler för upphandling eller informationssäkerhet.

Koppling till övriga styrdokument

Policy mot mutor för Norrtälje kommun, KS 2024-297

Riktlinjer mot korruption och otillåten påverkan, KS 2024-298

Riktlinje för systematiskt säkerhetsarbete, KS 2020-1901

Riktlinjer för arbetet mot hot och våld, medarbetare (intranätet)

Riktlinjer för arbetet mot hot och våld, förtroendevalda (intranätet)

Begrepp

Välfärdsbrott

Innebär brottsliga handlingar som riktar sig mot det offentliga välfärdssystemet, där individer eller företag på ett otillbörligt sätt utnyttjar offentliga resurser. Det kan till exempel handla om

att lämna felaktiga uppgifter eller undanhålla information i syfte erhålla bidrag, ersättningar eller andra förmåner.

Otillåten påverkan

Avser handlingar som syftar till att påverka en tjänsteperson eller förtroendevald att frångå sina arbetsuppgifter eller fatta beslut som avviker från gällande rutiner, exempelvis inom myndighetsutövning eller genom att avstå från att polisanmäla en händelse.

Våld/hot mot tjänsteman

Enligt 17 kap. 1 § Brottsbalken döms den som med våld eller hot om brottslig gärning angriper en tjänsteman i samband med myndighetsutövning, eller i syfte att påverka, hindra eller hämnas för en åtgärd vid myndighetsutövning, för våld eller hot mot tjänsteman. Straffet är böter eller fängelse i högst tre år. Bestämmelsen omfattar även angrepp mot tjänstemän för åtgärder som vidtagits tidigare. Vidare framgår i 17 kap. 2 § Brottsbalken att det även betraktas som ett angrepp mot tjänsteman om hot eller våld riktas mot dennes närstående, i syfte att påverka tjänsteutövningen eller som hämnd för fattade beslut.

Enligt 17 kap. 3 § Brottsbalken utgör det en förolämpning mot tjänsteman att rikta beskyllningar, nedsättande uttalanden eller förödmjukande beteenden mot en tjänsteman i syfte att hindra eller hämnas för myndighetsutövning. Det är viktigt att uppmärksamma att hot mot tjänsteman inte kräver att den utsatta faktiskt upplever allvarlig rädsla, vilket är ett krav för att olaga hot ska föreligga.

Olaga hot

Olaga hot, är enligt 4 kap. 5 § Brottsbalken när någon hotar annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid. För att uppfylla kriterierna för ett olaga hot krävs dock att handlingen uppfyller ett antal rekvisit kring gärningsmomentet, hotets karaktär och uppsåt.

Korruption

I Norrtälje kommuns riktlinjer mot korruption och otillåten påverkan definieras korruption som "ett missbruk av makt för att gynna sig själv eller annan".¹ Korruption innebär att någon missbrukar sin ställning för att uppnå en otillbörlig fördel för egen eller annans vinning. Det kan exempelvis handla om att ge eller ta emot mutor eller att agera illojalt mot sin arbets- eller uppdragsgivare.

Med mutbrott avses situationer där en person i tjänsten, direkt eller indirekt, tar emot eller erbjuder ekonomisk ersättning eller annan förmån i syfte att påverka beslut eller uppnå fördelar. Det är olagligt både att ge och att ta emot mutor. Brotten benämns i brottsbalken som givande av muta respektive tagande av muta. Det finns ingen absolut gräns för vad som räknas som en muta. Enligt brottsbalkens 10 kapitel används begreppet otillbörlig förmån. Förmånen kan vara pengar, men också andra typer av gåvor, representation, resor eller liknande.

Infiltration och möjliggörare

En möjliggörare definieras som en person som missbrukar sin anställning eller sitt uppdrag inom kommunal, statlig eller privat sektor till förmån för kriminella nätverk. Möjliggörare används som ett medel för kriminella nätverk att infiltrera legitim verksamhet – det vill säga de tillåter nätverken att få insyn, inflytande eller handlingskapacitet inifrån. Att ha en

¹ Riktlinjer mot korruption och otillåten påverkan, Norrtälje kommun, KS 2024-298

möjliggörare är således ett sätt att infiltrera verksamheter från insidan.² Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har i en rapport identifierat fyra typer av möjliggörare

- Manipulerade möjliggörare: personer som utnyttjas och kanske inte själva är medvetna om att de gör fel. Dessa finns ofta inom klientnära yrken som exempelvis socialtjänsten och kriminalvården.
- Upparbetade möjliggörare: rekryteras gradvis, ofta via sociala relationer där nätverk bygger relation över tid.
- Placerade möjliggörare: utses direkt av kriminella nätverk till särskilda positioner inom organisationer.

Riktlinjer

Ansvar

Socialnämnden har det yttersta ansvaret för arbetet mot välfärdsbrott och otillåten påverkan. Nämnden ska säkerställa tillräckliga resurser för att bedriva arbetet utifrån lagstiftning och styrdokument för arbetet.

Socialnämnden ska vid behov och i de fall det är lämpligt samverka med kommunstyrelsekontorets säkerhetsavdelning och fackliga representanter i frågor rörande hot och våld.

Socialdirektör är ansvarig för att arbetet mot välfärdsbrott och otillåten påverkan bedrivs enligt lagstiftning och enligt dessa riktlinjer.

Enhetschefer ansvarar för en rättssäker myndighetsutövning inom sitt verksamhetsområde. I detta ingår att säkerställa att medarbetare har kännedom om befintliga rutiner avseende välfärdsbrott och otillåten påverkan. Enhetschefer ansvarar för att välfärdsbrott och påverkansförsök utreds och polisanmäls vid behov. Händelser ska alltid utredas utifrån ett juridiskt perspektiv och utifrån ett säkerhetsperspektiv, detta för att klargöra om händelsen rör sig om ett brott och för att vidta eventuella åtgärder för att öka tryggheten för drabbade medarbetare. När det rör sig om ett brott ska enhetschef uppmuntra och stödja medarbetare att polisanmäla.

Medarbetare ansvarar för att vara uppmärksamma på välfärdsbrott och påverkansförsök samt att rapportera händelser i KIA samt till närmsta chef. Misstankar om brott rapporteras till närmsta chef eller via visselblåstjänst. Den enskilda medarbetaren avgör om denne vill gå vidare med en polisanmälan vid en inträffad händelse som bedöms vara ett brott. Vidare ansvarar medarbetare för att agera korrekt i sin tjänsteutövning:

- Uppträda så inte ens misstanke om mutbrott kan uppstå
- Inte ta emot otillbörliga gåvor
- Betrakta varje förmån som otillbörlig, om den kan misstänkas påverka tjänsteutövningen.³

² Möjliggörare för kriminella nätverk, rapport 2024:2, BRÅ

³ Riktlinjer mot korruption och otillåten påverkan, KS 2024-298

Strateg inom säkerhet och beredskap ansvarar för den strategiska planeringen, kort och långsiktigt, avseende arbetet mot välfärdsbrott och otillåten påverkan. Vidare samordnar strateg arbetet inom förvaltningen och stöttar verksamheter vid behov.

Socialnämndens ambition är att alla fall av otillåten påverkan som utgör ett brott ska polisanmälas. Enhetschefer ska motivera och stötta den enskilda medarbetaren i detta. Det är alltid den enskilda medarbetarens val att polisanmäla eller inte.

Vid **samtliga** händelser som utgör otillåten påverkan ska en anmälan till KIA göras av den drabbade medarbetaren. Enhetschef ska alltid informeras skyndsamt. Det är enhetschefens ansvar att vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa medarbetarens trygghet och en rättssäker handläggning.

För medarbetare och chefer ska framtagna checklistor och rutiner upprättas för stöd i lämpliga åtgärder och agerande vid en inträffad händelse.

Otillåten påverkan

Otillåten påverkan kan ta sig uttryck i form av hot, trakasserier, påtryckningar eller andra otillbörliga försök att påverka. Otillåten påverkan är en arbetsmiljöfråga och socialförvaltningen ansvarar för att förebygga och hantera sådana situationer samt att skydda sina anställda och förtroendevalda från risker som rör hot, våld och trakasserier i arbetet. Otillåten påverkan omfattar både handlingar som är straffbara enligt lag och ageranden som inte är brottsliga men ändå är olämpliga och oacceptabla i socialförvaltningens verksamhet.

Trakasserier

Nedan presenteras definitioner av några utvalda former av trakasserier. Det finns fler former av trakasserier än de som beskrivs. Alla former av trakasserier riktade mot medarbetare i socialförvaltningen är oacceptabla.

Hot om suicid

En vanlig form av trakasserier är när en person uttrycker att den tänker ta sitt liv på grund av ett beslut. För tjänstepersoner kan det vara svårt att avgöra om detta är ett medvetet försök att påverka beslutet eller ett uttryck för en allvarlig personlig kris.

Skuldbeläggning, obehagliga anspelningar

Obehagliga samtal och subtila anspelningar uppstår ofta i samband med känsliga beslut. Den som försöker påverka kan skuldbelägga beslutsfattaren för negativa konsekvenser eller antyda att denne känner till privatlivet, för att flytta fokus från yrkesrollen till personen.

Okvädningsord

Okvädningsord och nedsättande kommentarer från klienter är en vanlig form av trakasserier. Sådant språkbruk kan skapa obehag och osäkerhet, och i vissa fall utgöra otillåten påverkan som får tjänstepersoner att tveka i sin tjänsteutövning.

Olovlig fotografering och inspelning

Olovlig fotografering och inspelning vid möten med klienter är en allvarlig form av trakasserier. Denna typ av beteende skapar ofta obehag och kan användas som ett verktyg för otillåten påverkan. I vissa fall kan handlingen även utgöra ofredande. Om syftet verkar vara att trakassera eller smutskasta tjänstepersonen bör polisanmälan övervägas.

Hot

Med hot menas situationer där någon försöker skrämman eller pressa en medarbetare för att påverka hur arbetet utförs. Det kan handla om:

- direkta hot om våld
- dödshot
- hot riktade mot familj och anhöriga
- försök till utpressning eller andra påtryckningar som skapar en känsla av otrygghet

Hot kan framföras på olika sätt till exempel i samtal, via sms eller sociala medier, i brev eller genom handlingar som signalerar att skada kan ske. Syftet är att påverka beslut eller få en tjänsteperson att agera på ett visst sätt i sitt arbete.

Korruption

Med korruption menas situationer där någon försöker få en otillbörlig fördel genom att påverka en tjänstepersons arbete eller beslut. Det kan handla om

- mutor, som exempelvis att erbjuda pengar
- gåvor eller tjänster i utbyte mot särskild behandling.
- Vänskapskorruption och otillbörliga relationer.

Korruption kan ske öppet eller mer dolt och riskerar att undergräva både rättssäkerheten och förtroendet för socialtjänsten. Vid misstänkt eller upptäckt korruption ska närmsta chef kontaktas. I de fall det inte är lämpligt att vända sig till närmsta chef kan HR kontaktas. Det går också att rapportera misstänka oegentligheter till kommunens visselblåstjänst. Ansvarig chef ska tillsammans med HR-avdelning och säkerhetsavdelning göra en bedömning om arbetsrättsliga åtgärder ska vidtas. Vid så allvarliga händelser att avsked eller uppsägning av personliga skäl blir följden ska polisanmälan alltid göras.⁴

Åtgärder

Förebyggande arbete

En central del i det förebyggande arbetet mot både välfärdsbrott och otillåten påverkan är att främja en öppen och medveten säkerhetskultur, där frågor om säkerhet lyfts fram och ges utrymme. Det handlar både om att stärka medarbetarnas kompetens genom utbildning och att skapa forum för dialog.

Kompetensutveckling

Medarbetare inom socialförvaltningen ska få kunskap om frågor som rör välfärdsbrott och otillåten påverkan på ett systematiskt sätt. Detta görs dels genom en utbildning i Mitt Lärande årligen. Dels ingår välfärdsbrott och otillåten påverkan i verksamheternas APT där ett i ett upprättat årshjul för säkerhetsfrågor. Medarbetare får då möjlighet att diskutera olika

⁴ Riktlinjer mot korruption och otillåten påverkan, KS 2024-298

scenarier och får information om befintliga rutiner. Detta möjliggör för identifierade risker att tas upp och hanteras inom verksamheterna löpande.

Intern kontroll

Välfärdsbrott ingår som kontrollområde i socialförvaltningens internkontrollplan som beslutas av socialnämnden och som följs upp kvartalsvis.

Riskanalys

Risker kopplade till välfärdsbrott och otillåten påverkan ingår i riskanalyser som görs i samband med risk- och sårbarhetsanalyser, vilka genomförs på verksamhetsnivå minst en gång varje mandatperiod. Identifierade risker ska analyseras, åtgärdas och följas upp vid nästkommande analys. Enhetschefer ansvarar för sina respektive processer.

Rutiner som reducerar risken för brott

Socialtjänsten har ett tydligt ansvar att säkerställa att stöd och insatser når de invånare som har rätt till dem. Arbetet med att förebygga oegentligheter ska vara en integrerad del av det dagliga arbetet för att säkerställa rättssäkerheten i användandet av offentliga medel och stöd till enskilda. I detta ingår exempelvis att tillämpa lagstiftning och lokala rutiner på ett korrekt sätt, kontrollera att lämnade uppgifter är riktiga och att polisanmäla misstänka brott. Alla verksamheter inom socialförvaltningen ska utforma rutiner som minimerar risken för välfärdsbrott och otillåten påverkan. Enhetschefer ansvarar för att revidera rutiner och motverka "kryphål" eller risker som identifierats.

Utbetalningar till enskilda och externa aktörer

Alla verksamheter inom socialförvaltningen som genomför utbetalningar ska i sina egna rutiner och riktlinjer säkerställa att kontroller och uppföljningar genomförs på ett sätt som förebygger och upptäcker välfärdsbrott och oegentligheter. Rutinerna ska tydliggöra ansvar, och kontrollpunkter, detta för att eventuella oegentligheter ska kunna identifieras och åtgärdas.

Särskilt om bidragsbrott

Inom ekonomiskt bistånd kan välfärdsbrott ske genom att enskilda medvetet lämnar felaktiga uppgifter och därigenom får bistånd de inte har rätt till. Om en person uppger oriktiga uppgifter och därigenom orsakar en risk för att en ekonomisk förmån felaktigt betalas ut kan denne begå brott mot bidragsbrottslagen (2007:612). Att låta bli att informera om ändrade förhållanden, kan även det vara ett bidragsbrott. För att betraktas som ett brott krävs att personen haft uppsåt eller varit grovt oaktsamt alltså uppenbart slarvig eller vårdslös. Vid misstanke om att ett bidragsbrott har begåtts ska en bedömning kring om det föreligger uppsåt eller grov oaktsamhet göras. Är bedömningen att uppsåt eller grov oaktsamhet föreligger ska det polisanmälas. Alla misstänka fall av felaktiga utbetalningar ska utredas.

Alla fall av misstänkta brott ska polisanmälas, oavsett hur stark bevisningen är. Socialtjänsten ska inte beakta bevisbördan och möjligheterna att lagföra någon för det misstänkta brottet.

Säkerhetssamtal

Enhetschefer ansvarar för regelbundna säkerhetssamtal med medarbetare. Syftet är att fånga upp oro, förebygga risker, tydliggöra gränssättning och stärka förvaltningens säkerhetskultur. Samtalen ska genomföras i samband med arbetsmiljösamtal.

Rekryteringskontroll

Kontroller vid rekrytering ska ske enligt kommunstyrelsekontorets riktlinjer för bakgrundskontroller vid rekrytering. Rekryterande chef ansvarar.

Uppföljning

Socialförvaltningen ska löpande följa upp arbetet som genomförs för att motverka påverkansförsök och välfärdsbrott.

Arbetet ska följas upp både på förvaltningsövergripande nivå och på verksamhetsnivå. Den övergripande uppföljningen innebär analys av statistik, avvikelser och tendenser inom förvaltningen. I den övergripande uppföljningen ingår också rapportering av intern kontroll som sker i nämnden varje kvartal. Strategier inom enheten för kvalitet och utveckling ansvarar för den övergripande uppföljningen.

Den lokala uppföljningen består av förnyade riskanalyser där åtgärder följs upp och nya risker inom verksamheten hanteras. Även händelser som rapporteras till KIA ska följas upp av enhetschef. Vidare behöver interna rutiner ses över och revideras vid behov. Verksamheter behöver anpassa säkerhetsåtgärder till förändringar och händelser som sker i samhället lokalt men också utifrån trender och tendenser som observeras nationellt.

Bilagor

Bilaga 1: *Mall för säkerhetssamtal*

Bilaga 2: *Rutin vid hot och våld på arbetsplatsen*

Bilaga 3: *Rutin vid klientbesök inom socialtjänstens verksamheter*

Bilaga 4: *Rutin för arbetstagare som är utsatt för hot och våld, eller när det finns risk för hot och våld på fritid*